

Oponentský posudok na habilitačnú prácu:
Mgr. Drahoslav Magdoško, PhD.:
Mesto – predmestia - chotár.
Poznatky o historickej topografii Košíc v stredoveku
Košice 2024.

Prácu kolegu D. Magdoška sledujem už dlhšie. Už od svojich študentských čias sa profiluje ako stredovekár s geografickou preferenciou východného Slovenska a najmä Košíc. Z jeho publikačnej tvorby cítiť poctivé vzdelanie archivára orientovaného na pomocné vedy historické, ktorý dokáže pracovať nielen s edovanými ale aj s originálnymi prameňmi. Úvodom si preto dovoľujem naznačiť, že ide o vhodného adepta na titul docent.

Aj jeho habilitačná práca, ktorá nadväzuje a dopĺňa tematiku dizertačnej práce habilitanta, je poctivé dielo, ktoré po minimálnych úpravách môže ísť do tlače a bude predstavovať prínosnú a inšpiratívnu vedeckú monografiu s nasledujúcou štruktúrou:

- v úvode predstavuje habilitant predmet ako aj geografické a chronologické ohraničenie, zaoberá sa prameňmi svojho bádania a načrtáva metodiku,
- potom ponúka historický kontext vzniku mesta Košice,
- chronologicky za sebou radí ďalšie kapitoly venované predlokačným Košiciach, formujúcemu sa mestu, etablovanému mestu neskorého stredoveku, jeho predmestiam a chotáru,
- po obligátnom závere nasleduje zoznam zdrojov.

K štruktúre práce dávam len na zváženie – či podkapitolu Stavebno-historické práce nenazvať skôr tradičnejším termínom Pamiatkové výskumy – a potom či aj anjouovskú fázu 14. storočia zaraďovať do neskorého stredoveku (autor na viacerých miestach píše o vývoji v 13. stor., na ktorý má rovno nadväzovať neskorý stredovek – neutrálnejšie by bolo písať o vývoji v 13. a potom v 14. a 15. stor.).

Kladne hodnotím **výber témy** – komplexne spracované topograficky orientované dejiny miest sú určite zaujímavou a v slovenskej historiografii aj pomerne ojedinelou témou. Len malá poznámka – habilitant síce spomína spoločný APVV-projekt a pamäťový portál PamMap.sk, ale mohol spomenúť aj to, že cieľom toho projektu bol práve historický atlas miest Slovenska (HTA SK), ktorý už je sčasti aj prístupný na www.towns.sk.

Čo sa týka **terminológie**, osadníkov nemeckého pôvodu by som neoznačoval za *usadlíkov* (s. 19 a inde), *prisediacich* (s. 51) by som možno pomenoval skôr prísaznými (*iurati* – tak ich v ďalšom texte synonymne označuje aj habilitant nižšie na s. 51). Podobne *zvýsadnenie* (206) by som asi skôr opísal ako udelenie výsad. Som na pochybách, či by som hovoril pre stredovek o nemeckej národnosti (s. 52) – je to termín, ktorý evokuje nacionalizmus, tí ľudia by o sebe zrejme povedali, že sú *natione Hungari* – len jazykovo bol ich dominantným komunikačným jazykom nemčina – je otázne, či by sa označili za *Teutonici* alebo *Saxones* – teda ani medzi prevažne nemecky hovoriacimi a identifikujúcimi sa Uhrami nebola zrejme

jednota. Som si však vedomý nedokonalostí nášho pojmového aparátu a rozmýšľam, či ich označenie ako uhorskí Nemci je lepšie (tak isto evokuje jednotu, ktorá zrejme v realite nebola).

Pri rozbere **prameňov** (napr. pozn. 64) by som možno upozornil na moju syntetickú prácu o diplomatickej (pragmatickej) písomnej kultúre v mestách na území Slovenska.

V rámci **obsahovej analýzy**:

- habilitant má prehľad nielen v domácej, ale aj v zahraničnej (najmä maďarskej) odbornej literatúre,
- kriticky pristupuje k názorom predchádzajúcich autorov venujúcich sa relevantnej problematike,
- otvára nové otázky (napr. proces vzniku tzv. zadných domov a ich odčleňovanie sa od materských parciel s domami smerom k námestiu).

Mám niekoľko otázok:

- habilitant píše o „lokačnom akte“ (s. 100) – nebolo by lepšie hovoriť o lokačnom procese? (aj v takých zakladaných mestách, ako boli Košice, mohol proces založenia mesta trvať aj niekoľko rokov či desaťročí).
- naozaj sa konali týždenné trhy v nedeľu? (s. 48) Rané uhorské zákonníky totiž konanie trhov v nedeľu zakazovali.
- Existovalo niečo ako „úradný“ názov obce v 13. stor.? (s. 87) – totiž písomnosti sa písali po latinsky a názvy obcí sú rôzneho pôvodu.
- Mieni autor pokračovať vo výskume smerom k mikrotopografii (majitelia a obyvatelia domov)?
- Veľmi oceňujem kapitolu venovanú miestnym názvom – možno mi v nej trochu chýba súhrnný prehľad pôvodu názvov (aký som urobil napr. vo svojej štúdii o názvoch ulíc v stredodunajských mestách /podľa dominantnej stavby, etnického pôvodu, podľa prevažujúceho zamestnania alebo predávanej komodity, podľa významnej osoby späté s danou ulicou a pod./). Nemohla byť Sichelgasse nazvaná podľa svojho tvaru? Teda zaoblená kosákovitým spôsobom?
- Pri miestnych názvoch v chotári (s. 231) uvádza habilitant, že majú slovanský pôvod. No *Berch* ako názov kopca mi evokuje nemecké *Berg* (to autor uvádza aj na s. 241) = treba len napísať, že tie 2 názvy *Chermele* a *Blathan* sú slovanského pôvodu. Rozmýšľam, či *Gerbec* (s. 234) bolo naozaj odvodené z *Hrabovec* (porast hrabov?) alebo skôr z *Grbec* = hrbatý = pahorkatý?

Z hľadiska formy vyzdvihujem autorove **vizualizácie**. Grafické zobrazenie povie niekedy viac ako dlhá štúdia – napr. ceny domov na s. 137-8 – ale najmä rekonštrukčnú mapu mesta (obr. 19) a jeho chotára (obr. 20). Tešil by som sa, keby sa raz spolu s rekonštrukciou najstaršej katastrálnej mapy raz stali súčasťou HTA Košice na towns.sk.

Celkovo je **práca veľmi kvalitná**, aj po stylistickej stránke je vidieť, že autor si dal záležať. Ostali len niektoré drobné chyby v štylistike (napr. miesto „zrejým je“ je lepšie „je zrejmé“, podobne nie je najlepšie slovo „skrz čo“ – lepšie je „prostredníctvom čoho“), preklepy sú ojedinelé (vyznačil som priamo v práci). Do budúcnosti si myslím, že by bolo vhodné vydať dielo nielen v tejto forme („deep science“) ale možno aj urobiť čitateľnejšiu formu pre širokú verejnosť.

Za **najvýznamnejší prínos** práce hodnotím jej systematicky vystavanú štruktúru venujúcu sa dejinám mesta ako takého, vnútornému mestu, predmestiam aj chotárnemu územiu. Doteraz

na Slovensku nemáme takto synteticky spracovaný pohľad na topografický vývoj mesta v stredoveku. Oceniť treba, že autor nie je uzavretý v čisto košickom geografickom priestore, ale pracuje s analógiami z celého Uhorska, miestami uvádza aj širšie analógie. Treba pochváliť aj interdisciplinaritu jeho práce – habilitant spojil klasickú prácu historika interpretujúceho písomné pramene s výsledkami archeologického a pamiatkového/stavebno-historického výskumu.

Po definitívnom sformulovaní textu vznikne výborná monografia, ktorá bude patriť na Slovensku medzi inšpiratívne vo svojej oblasti. Z hľadiska významu tejto práce, ale aj vzhľadom na pedagogický a vedecký výkon habilitanta túto habilitačnú prácu **navrhujem jednoznačne prijať na habilitačné konanie** a po jej úspešnej obhajobe **udelieť** menovanému vedecko-pedagogický titul docent.

V Bratislave, 3. IV. 2024

Juraj Šedivý